

Nasjonal strategi for landdyrhelse

For perioden 2020-2025

Forord

Norsk dyrehelse er svært god. En viktig årsak er det gode samarbeidet vi har i Norge mellom forvaltningen, kunnskapsinstitusjonene, næringen og de praktiserende veterinærene. Denne modellen har gitt gode resultater for både husdyra og husdyrproduzentene.

I tillegg har vi noen naturgitte forhold som bidrar. Vi ligger langt mot nord. Vi er en endestasjon, ikke et trafikknutepunkt. Klimaet er kjølig slik at mange smittestoff og smittespredere, for eksempel insekter, har vanskeligere for å overleve. I tillegg er norsk husdyrproduksjon basert på mange små bruk, og i store deler av landet er det lang avstand mellom husdyrgårdene.

God dyrehelse er en viktig innsatsfaktor i husdyrbruket. Friske dyr er en premis for bærekraftig produksjon, fordi produksjonen blir effektiv, fører til et lavt medisinforbruk, gir god dyrevelferd, trygge produkter og gir norske produkter et godt omdømme. Dette er viktig både for norske forbrukere, men også for muligheten til å eksportere produktene våre til andre land.

Verdens husdyrproduksjon utgjør i dag rundt 40 % av jordbrukets verdiskapning. I Norge er andelen høyere, rundt 70 %, (Landbruksbarometeret 2019, AgriAnalyse).

I mange land er forekomsten av smittsomme sykdommer et problem og en stor tapsfaktor. Verdens dyrehelseorganisasjon (OIE) sier at fortsatt er 20 % av tapene i husdyrproduksjon knyttet til alvorlig smittsomme husdyrsykdommer.

Regelverket som regulerer dyrehelsen i Norge, er i støpeskjeen. Fra april 2021 vil EUs nye dyreheslov tre i kraft. Dette regelverket er en del av EØS-avtalen og vil gjelde også i Norge. Det nye regelverket vil endre prinsipper og rutiner for forvaltning av dyrehelse på enkelte områder, men detaljene er ennå ikke klare. Det vil bli behov for kompetanseheving, informasjonsarbeid og god koordinering og samhandling, for å unngå at regelverksendringene øker risikoen for introduksjon og spredning av smittsomme dyresykdommer i Norge.

I et nasjonalt og internasjonalt perspektiv finnes det en rekke trusler for norsk husdyrhelse som det er viktig å vurdere når en nasjonal strategi skal utarbeides. På kort sikt, innenfor den 5 års perioden strategien gjelder for, vil det å forhindre utbrudd av sykdommer som afrikansk svinepest, høypatogen fugleinfluensa og Newcastle syke stå sentralt. For spredning av mindre alvorlige smittsomme sykdommer som Norge er fri for vil lav innførsel av levende dyr, som kontrolleres strengt, være av avgjørende betydning. På lengere sikt vil trusler knyttet til klima, bruk av antibiotika med utvikling av resistente bakterier, veterinærdekning, ressurser til forvaltning og kunnskapsinstitusjoner og de politiske rammene for norsk husdyrproduksjon være viktige å sette søkelys på, for å sikre dyrehelsen.

En nasjonal strategi for landdyrhelse vil utgjøre en ramme for forvaltning og håndtering av dyrehelsen under nytt regelverk. Den gir oss anledning til å utnytte de mulighetene regelverket gir oss nasjonalt. Målet må være både å videreføre den gode dyrehelsen vi har, men også å forbedre den der det er mulig. Norsk dyrehelse skal også i fremtiden være i verdenstoppen og et konkurransefortrinn for norsk husdyrnæring.

For mange er det vanskelig å forstå hvilken stor verdi den gode norske dyrehelsen har for både husdyrene, bøndene og det norske samfunnet. Vi tar det lett som en selvfølge. Først når vi får et

utbrudd av en husdyrsykdom, forstår vi hvilket tap vi har lidd. Dette må vi unngå. Vi må være villig til å satse og bruke krefter på dyrehelsearbeidet også i fremtiden.

Innhold

Innhold	3
Innledning	4
Mål	4
Risiko og sårbarhet.....	5
Sårbarhet.....	5
Risiko	6
Tiltaksområder	7
Samarbeid mellom myndigheter, næring, kunnskapsinstitusjoner og praktiserende veterinærer ...	7
Sykdommer vi skal bekjempe og kontrollere.....	8
Varsling og melding om utbrudd av listeførte sykdommer	9
Forebyggende arbeid	9
Kunnskap og kompetanse	9
Smittebeskyttelse	10
Overvåkings- og kontrollprogrammer.....	10
Digitalisering	11
Veterinærdekning	12
Oppfølging av levende dyr og smitteførende gjenstander som innføres	12
Beredskap	13
Spesielle husdyrproduksjoner.....	14
Tamrein	14
Birøkt.....	15
Kameldyr	15
Oppdrettshjort	15
Internasjonalt samarbeid.....	16
Forskning og utvikling	17
Administrative og økonomiske konsekvenser	17
Vedlegg	18

Innledning

Regelverket for dyrehelse i EU er en del av EØS avtalen og dermed gjelder reglene som omfatter bekjempelse og kontroll av smittsomme husdyrsykdommer i EU også for Norge.

Det nye regelverket bygger på EUs Dyrehelsestrategi fra 2007-2013. Mottoet for denne strategien var: Forebygging er bedre enn behandling. Hovedkonklusjonen fra strategiarbeidet var behovet for et nytt regelverk for dyrehelse. Utviklingen av regelverket har skjedd i arbeidsgrupper hvor også Norge har deltatt. Den nye dyreheselloven ble vedtatt i mars 2016 med en overgangstid på 5 år. Det nye regelverket for dyrehelse har hatt følgende hovedmål:

- Et stort antall rettsakter er samlet i et enhetlig regelverk
- Enklere og klarere regler skal forenkle arbeidet med forebygging og bekjempelse av sykdommer
- Avklaring av ansvaret hos husdyreiere, veterinærer og andre som håndterer dyr
- Åpner for bruk av ny teknologi knyttet til overvåking og bekjempelse av sykdommer og merking av dyr
- Tidlig oppdagelse og bedre kontroll med husdyrsykdommer
- Større fleksibilitet for å håndtere lokale hendelser
- Åpner for muligheten for å bekjempe antibiotikaresistente bakterier

Den nye dyreheselloven gir rom for nasjonale tilpasninger, også i Norge

Med bakgrunn i det nye regelverket og det nasjonale handlingsrommet det gir, har Landbruks- og matdepartementet tatt initiativet til å utvikle en nasjonal dyrehelsestrategi, som har som mål å bevare og forbedre norsk dyrehelse. Departementet har lagt vekt på at den nye strategien skal bygge på den norske modellen for samarbeid.

Utkastet til nasjonal dyrehelsestrategi er utarbeidet av Mattilsynet i samarbeid med Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Animalia, Nortura, Tine, Kjøtt- og fjørfebransjens landsforbund (KLF), Veterinærinstituttet og Den norske veterinærforening (DNV). Mattilsynet har ledet prosjektet og har ført strategien i pennen.

Deltagerne i styrings- og arbeidsgruppe er angitt i vedlegg 1.

Mål

I sitt bestillingsbrev, har Landbruks- og matdepartementet satt følgende mål:

Bevare og forbedre dagens gode helsestatus for smittsomme/overførbare sjukdommer hos norske produksjonsdyr, som er et viktig element for god dyrevelferd, trygg mat og et konkurransefortrinn for norsk landbruk.

Departementet presiserer at produksjonsdyr som bør omfattes av denne strategien er; storfe, svin, småfe, fjørfe, bier, tamrein, oppdrettsvilt og kameldyr.

Videre understreker departementet at en strategi er hensiktsmessig for best mulig å være i inngrep med regelverksutviklingen:

- * Å kunne utnytte det nasjonale handlingsrommet det nye regelverket gir, herunder å innføre nasjonale tiltak etter et omforent behov
- * Å kunne påvirke i EU sine prosesser og gjennomføringen av det nye regelverket

Risiko og sårbarhet

Risiko handler om fremtiden. Vil vi få et utbrudd av afrikansk svinepest i Norge? Vil vi klare å bekjempe et større utbrudd av mædi hos småfe? Vil et varmere klima gi oss problemer med nye sykdommer? Det er dette som er risiko: at hendelser med ulike konsekvenser kan komme til å skje. Risikoen har dermed to hovedkomponenter: a) sannsynligheten for at en hendelse vil inntreffe og b) konsekvensene i tilfelle en hendelse skjer. Disse to komponentene til sammen, sannsynlighet og konsekvens, er risiko.

Begrepet sårbarhet kan betegne et systems evne til å opprettholde sin funksjon når det utsettes for påkjenninger. Systemene som vurderes kan være både et overordnet (stort) system, f.eks. forvaltningen, og et underordnet (mindre) system, f.eks. et dyrehold.

Sårbarhet

Det er fem overordnede systemer som er avgjørende for å opprettholde funksjoner som er viktige for husdyrhelsen når påkjenninger skal håndteres. Det at disse systemene fungerer godt kan fremstå som selvfølgelige for et land som Norge, men de må evalueres med jevne mellomrom.

De fem systemene er:

- Godt fungerende institusjoner
- God veterinærdekning for alle husdyrproduksjoner
- Innføring og videreføring av gode overvåkingsystemer som kan avsløre sykdomsutbrudd på et tidlig tidspunkt
- Tilstrekkelig med kompetent personell og ressurser til å iverksette tiltak for kontroll og bekjempelse av sykdommer ved utbrudd
- Tilgang på vaksiner for de sykdommene hvor dette er aktuelt

De veterinære institusjonene i Norge er bygget opp over lang tid. Sentralt står Veterinærinstituttet og Norges Veterinærhøgskole, nå en del av Norges miljø- og biovitenskapelige universitet. Offentlige veterinærmyndigheter er i dag en del av Mattilsynet.

En videreføring av sterke nasjonale institusjoner er avgjørende for å opprettholde den gode norske dyrehelsen. Dette er spesielt knyttet til kunnskapen om nasjonale forhold og tilgang på diagnostikk; både moderne analysemetoder og tilstrekkelig testingskapasitet.

Norge er et langstrakt land, med husdyrproduksjon over hele landet. Veterinærdekning for alle husdyrprodusenter i Norge er utfordrende, spesielt i områder der produksjonsdyrene utgjør en liten del av veterinærenes pasientgrunnlag. Det er urovekkende at vaktavtalene i flere distrikter har blitt sagt opp pga. svak økonomi eller uforholdsmessig stor vaktbelastning. Problemet er ikke unikt for Norge, i en spørreundersøkelse utført i 2018 av Federation of Veterinarians in Europe (FVE) sier 78,5 % av respondentene at veterinærdekningen i distriktene er et problem. I den samme undersøkelsen

slås det fast at årsaken ikke er en generell mangel på utdannede veterinærer, men reflekterer veterinærenes ønsker om akseptable rammevilkår. Det å jobbe som praktiserende veterinær i distriktene er ofte knyttet til uregelmessig arbeidstid, lange reiseveier og stor vaktbelastning. I mange områder er næringsgrunnet spinkelt og lokale faglige miljøer er ikke alltid til stede

Overvåkingsprogrammer, som i hovedsak startet ved inngåelsen av EØS avtalen og senere ble utvidet i forbindelse med Veterinæravtalen, er en viktig del av arbeidet med å sikre god dyrehelse. Det gjennomføres i dag tre typer programmer.

1. Programmer for å dokumentere frihet for spesielle sykdommer, som gir oss offisiell fristatus, f.eks. Brucellose hos storfe og småfe, pseudorabies hos gris og leukose hos storfe.
2. Obligatoriske programmer, bestemt i EU-regelverket som overvåker husdyrpopulasjonen, f.eks. kugalskap og Salmonella
3. Nasjonale programmer som dokumenterer frihet for sykdommer vi ikke har i Norge eller som vi bekjemper nasjonalt, f.eks. paratuberkulose, bovin virusdiaré hos storfe, mædi og ondartet fotrâte hos småfe og porcint respiratorisk og reproduksjonssyndrom hos gris

Mattilsynet gjennomfører årlig disse programmene i samarbeid med Veterinærinstituttet, se vedlegg 2. I tillegg gjennomfører også næringen en rekke overvåkingsprogrammer for økonomisk viktige smittsomme dyresykdommer, se vedlegg 3.

I beredskapssituasjoner er tilstrekkelig med kompetent personell hos Mattilsynet og Veterinærinstituttet avgjørende. I tillegg kommer praktiserende veterinærer og personell som jobber i næringen. I en stor krisesituasjon, f.eks. utbrudd av munn- og klauvsjuka eller afrikansk svinepest, kan mangel på nok kompetent personell hindre eller forsinke en god håndtering.

Til de fem overordnede systemene er det knyttet to utfordringer, tilgang på ressurser og vilje til å prioritere. Den gode dyrehelsen kan lett bli en sovepute og føre til lavere prioritering og mindre ressurser til disse systemene.

I Norge har strategien for bekjempelse av alvorlige smittsomme sykdommer vært å fjerne smittestoffet og i mindre grad å satse på vaksiner. I visse situasjoner kan vaksiner allikevel være en del av en strategi for bekjempelse. I slike situasjoner vil tilgang på vaksiner være viktig. Norge har gjennom EØS avtalen tilgang på EUs vaksinebanker, men har aldri hatt behov for å benytte seg av denne ordningen. I en situasjon, med samtidig utbrudd i flere EU land, kan vi ikke se bort fra at tilgang på vaksiner for norske husdyr kan bli en utfordring.

Risiko

Sykdommer Norge er fri for eller har god kontroll på, er det av stor verdi å beskytte oss mot. I Veterinærinstituttets Dyrehelserapport omtales mange av disse. Følgende sykdommer løftes spesielt for produksjonsdyr i Dyrehelserapporten for 2019:

- Storfe: Mykoplasma bovis
- Småfe: Smittsom digital dermatitt
- Svin: Afrikansk svinepest
- Fjørfe: Aviær influensa

En god oversikt over sykdomssituasjonen i andre land er viktig. I tillegg må informasjon om status både i Norge og i utlandet være lett tilgjengelig for alle involverte.

Noen av de viktigste farene for introduksjon av smittsomme dyresykdommer er beskrevet under.

Innførsel av levende dyr utgjør en stor risiko for å innføre smittsomme dyresykdommer, og slik handel har ført til introduksjon av sykdom til Norge (f.eks. ondartet fotråte hos sau). Innførselen av levende dyr til Norge har vært meget begrenset i mange år, og er en grunn til Norges lave nivå av alvorlige smittsomme sykdommer. I de siste 10 årene, (2009-2019), er det innført 97 storfe, (20 dyr ble returnert etter kort tid), 24 gris, 206 sau og 201 kameldyr. Alle disse dyrene ble isolert og testet av det offentlige.

I tillegg til offentlig testing stiller også næringen krav til dyr som innføres til Norge (KOORIMP). I 2019 ble det ikke innført levende storfe, sau, geit, gris eller kameldyr.

Etter at avlsarbeidet for fjørfe ble lagt ned i Norge på begynnelsen av 1990-tallet, har avlsmateriale i fjørfe næringen blitt importert. Fjørfe næringen har som mål å importere avlsdyr så høyt i avlspyramiden som mulig. Næringens Kontrollutvalget for import av fjørfe (KIF) stiller tilleggskrav ved import.

Kontakt med dyrehold i andre land kan innebære en risiko for å ta med smittestoffer tilbake til Norge. Det gjelder ved alminnelig reisevirksomhet, turisme, besøk fra utlandet og arbeidskraft fra andre land. Dyreassosiert Meticilinresistente *Staphylococcus aureus* (MRSA) hos gris blitt innført på denne måten. Internasjonal handel med fôrvarer og utstyr til landbruket, spesielt brukt utstyr som f.eks. melkeroboter og fôringautomater fra land som Danmark og Nederland kan være en trussel, hvis rutinene for renhold og desinfeksjon ikke er på plass.

Smittebeskyttelse på besetningsnivå er en viktig barriere mot smittsomme sykdommer. Med den gode dyrehelsen vi har, kan denne barrieren lett bli nedprioritert. Dersom en smittsom sykdom skulle dukke opp i Norge, vil den raskt kunne spre seg, noe den nylige spredningen av porcint respiratorisk coronavirus (PRCV) illustrerer.

Den gode norske husdyrhelsen er et viktig grunnlag for vårt lave forbruk av antibiotika og den lave forekomsten av antibiotikaresistente bakterier. Som det første land i verden har Norge listeført og bekjemper antibiotikaresistente bakterier. EU åpner for dette i sitt nye regelverk for dyrehelse.

Det er her pekt på en del kjente farer. Vi mener det er behov for en risiko- og sårbarhetsanalyse som vurderer denne type risiko opp mot bestemmelsene i nytt regelverk og eventuell sårbarhet i systemene, som skal håndtere utfordringene.

Tiltaksområder

Samarbeid mellom myndigheter, næring, kunnskapsinstitusjoner og praktiserende veterinærer

God dyrehelse bygger på et godt samarbeid mellom alle parter. Et samarbeid bygget på åpenhet, tillit og ansvar. Dette har vi lange tradisjoner for i Norge.

Vi har også lange tradisjoner for å bekjempe smittsomme dyresykdommer, fra saueskabb på 1800-tallet til ondartet fotråte og storfesykdommen BVD i vår tid.

Viktige tiltak:

- Videreutvikle samarbeidet mellom næring, myndigheter og kunnskapsstøtte gjennom å etablere fast struktur for prioritering og samordning.
- Evaluere status for norsk dyrehelse, effekter av nytt regelverk og gjeldende strategi jevnlig.

- Utarbeide årlig handlingsplan, som følger opp strategien og involverer alle parter i samarbeidet.
- Handlingsplanarbeidet ledes av Mattilsynet med de øvrige aktørene i strategiutviklingen som deltakere.

Sykdommer vi skal bekjempe og kontrollere

EUs nye regelverk har en liste over sykdommer som skal henholdsvis utryddes, bekjempes, kontrolleres og overvåkes. I tillegg åpner EUs dyrehelselov for at listeførte sykdommer kan forvaltes strengere, artikkel 170, og at sykdommer som ikke står på EUs liste kan listeføres nasjonalt, artikkel 171. I tillegg gis det rom for ytterligere tiltak i artikkel 269. En forutsetning for å bruke dette handlingsrommet er at de nasjonale tiltakene ikke er handelshindrende.

Det er viktig for Norge å ha en nasjonal sykdomsliste, som både listefører flere sykdommer og innfører strengere forvaltning for noen av sykdommene på EUs sykdomsliste. Den nasjonale sykdomslisten må begrunnes i dokumentert status for smittsomme sykdommer her i landet og det lave forbruk av antibiotika og antibiotikaresistens. Hvilke sykdommer som skal bekjempes/kontrolleres/overvåkes utover kravene i EU-regelverket, samt virkemiddelbruken, må bygge på identifiserte trusler, sykdommens spredningspotensiale, zoonotiske potensiale, mattrygghets-vurdering, dyrevelferdsmessige og miljømessige aspekter og faglige og samfunnsøkonomiske vurderinger.

En rekke smittsomme husdyrsykdommer er utryddet i offentlig regi. I tillegg har næringen gjennomført en rekke utryddelsesprogrammer, ofte i samarbeid med det offentlige.

Mange sykdommer hvor næringen har tatt initiativ til bekjempelse er senere listeført, slik at det kan pålegges restriksjoner og eventuelt gjennomføres tiltak.

Det er viktig med dialog mellom det offentlige og næringen om finansiering og gjennomføring av bekjempelsesprogrammer. Forutsigbarhet, tidlig avklaring om tiltak og tilstrekkelige erstatningsordninger er helt avgjørende for å greie å bekjempe smittsomme husdyrsykdommer.

Erstatning for husdyrsykdommer kan gis ved økonomiske tap i forbindelse med gjennomføring av offentlige pålegg og restriksjoner som gis av Mattilsynet. Formålet med ordningene er å støtte opp om og muliggjøre bekjempelse av dyresykdommer, bidra til trygg mat og gi økonomisk erstatning for å redusere belastningen ved ulike bekjempelsestiltak. Dette er en viktig og nødvendig ordning for husdyrbruket. I denne sammenheng er det viktig å være klar over at bekjempelse av husdyrsykdommer også medfører utgifter og mulige tap i andre deler av verdikjeden. Slakteriene vil f.eks. ved sanitetsslakting ha utgifter til transport og slakting. Det er i dag mye byråkrati for å få disse kostnadene refundert. Ved utbrudd av sykdommer hvor det må innføres soner for bekjempelse og overvåking kan slakterier bli nedstengt i lengere perioder. Dette kan påføre næringen store tap.

Viktige tiltak:

- Videreføre nasjonal sykdomsliste.
- Vurdere jevnlig hvilke sykdommer som skal listeføres.
- Konkretisere mål og prinsipper for tiltak for de ulike kategoriene listeførte sykdommer innenfor handlingsrommet i loven.
- Vurdere regelmessig, i samarbeid mellom offentlige myndigheter og husdyrnæringen, om det skal etableres bekjempelsesprogrammer for nye sykdommer.
- Videreføre samordningen mellom programmer gjennomført i offentlig og nærings regi.

Varsling og melding om utbrudd av listeførte sykdommer

I dagens nasjonale regelverk er begrepene varsling, (gjelder A- og B-sjukdommer) og melding, (gjelder C-sjukdommer) godt innarbeidet. Plikt til å varsle og melde er fastsatt i Forskrift om varsel og melding om sykdom hos dyr. Denne forskriften er rettet mot veterinærer og laboratorier. Virksomheters plikt til å varsle er fastsatt i Matloven.

Det nye dyrehelseregelverket stiller spesifikke krav til både til *driftsansvarlig og andre fysiske eller juridiske personer* når det gjelder varsling og melding. Regelverket pålegger offentlig myndighet å sørge for at de spesifikke kravene som stilles innføres i nasjonale bestemmelser.

Varsling og melding av mistanke om eller forekomst av smittsomme sykdommer er avgjørende for kontroll og bekjempelse. Det må være helt klart for alle som er knyttet til husdyrproduksjonen hvilke plikter som gjelder i det nye regelverket.

Viktige tiltak:

- Øke kompetanse og bevissthet hos produsenter og veterinærer om listeførte sykdommer og plikten til å varsle og melde disse.
- Utvikle enkle digitale systemer for varsling og melding.

Forebyggende arbeid

Det å forebygge introduksjon av smittsomme sykdommer er mye billigere enn å utrydde sykdommene. Med forebyggende arbeid menes tiltak som begrenser sannsynligheten for eller hindrer introduksjon og spredning av smittsomme sykdommer. I arbeidet med å sikre god norsk dyrehelse må det legges stor vekt på forebyggende helsearbeid. Kompetanse i alle ledd, smittebeskyttelse og overvåking er viktige elementer i dette arbeidet.

Kunnskap og kompetanse

Kompetanse i alle ledd er viktig for et godt forebyggende arbeid. Det er samlet mye kunnskap og kompetanse både i kunnskapsinstitusjonene, i forvaltningen, hos næringen og i landbruksorganisasjonene. Næringen har etablert Helsetjenester for svin, storfe, sau, geit og fjørfe, og viktig arbeidsområde for disse er kompetanseformidling.

I EUs nye regelverk er det innført krav om kompetanse hos husdyrbrukere. Dette er i dag et nasjonalt krav i *Forskrift om tiltak mot sykdommer og zoonotiske agens hos dyr*. Dette kravet vil bli videreført. Kravene er i dag beskrevet slik i forskriften.

Dyreholdere i næringsrettet dyrehold skal ha oppdatert kunnskap om:

- Sykdommer hos dyr
- Sykdommer som kan overføres mellom dyr og mennesker
- Forebyggende tiltak mot smitteoverføring og resistensutvikling
- Sammenhengen mellom dyrehelse, dyrevelferd og folkehelse

God kunnskap om status for forekomst av smittsomme sykdommer hos norske husdyr er viktig for å sikre god dyrehelse. Praktiserende veterinærer sørger for fortløpende innrapportering av diagnoser og behandling. En sammenstilling av informasjonen vil styrke kunnskapsgrunnlaget. En slik sammenstilling bør være dynamisk og oppdateres når det skjer endringer, både nasjonalt og

internasjonalt. En årlig beskrivelse og vurdering av dyrehelsestatusen for norske husdyr vil være et viktig grunnlag for en felles prioritering av tiltak og satsinger.

Viktige tiltak:

- Bruke Veterinærinstituttets årlige Dyrehelserapport som grunnlag for å oppdatere handlingsplanen for dyrehelse.
- Videreutvikle sterke offentlige institusjoner innen dyrehelse, diagnostikk og epidemiologi.
- Styrke videregående opplæring om husdyrhold med særlig vekt på forebyggende arbeid, smittevern, sykdomslære og bekjempelse.
- Følge opp kravet om godkjent kompetanse om smittevern og helse for alle husdyrprodusenter.

Smittebeskyttelse

Smittebeskyttelse omfatter flere nivåer; det nasjonale, regionale og på besetningsnivå. Regelverk gir rammene for offentlige krav og tiltak på alle nivåer. Listeføring og bekjempelse og innførsel av dyr fra andre land er regulert, det samme gjelder forflytning av dyr ved sjukdomsutbrudd eller generelt, som f.eks. flytting av småfe over fylkesgrensene. Husdyrbrukere er i dag også pålagt å ha en smittevernplan. Denne planen skal gjøre dyreeier mer bevisst på hva som kan gjøres for å ikke få smittet inn i besetningen eller spre smitte til andre. Dette offentlige kravet vil bli videreført i det nye regelverket.

I tillegg til offentlige krav stiller næringen også krav og tilbyr ordninger som bidrar til smittebeskyttelsen. Dette er knyttet til sikker livdyromsetning, kontrollprogrammer for enkelte sykdommer og rådgiving om etablering av smittesluser og oppsett av smittevernplan.

Smittebeskyttelse på besetningsnivå i Norge kan likevel bli enda bedre. Det er betydelig forskjell på nivå på smittebeskyttelsen i de forskjellige husdyrproduksjonene. Fjørfe og gris holder generelt et høyt nivå, mens produksjoner som sau og ammeku har muligheter for forbedringer.

Viktige tiltak:

- Inkludere smittevern på ulike nivåer i den årlige handlingsplanen for å koordinere arbeidet som gjøres av myndighetene og husdyrnæringen.
- Følge opp kravet om smittevernplaner i alle besetninger.
- Inkludere smittevern som et viktig område i de obligatoriske veterinærbesøkene.

Overvåkings- og kontrollprogrammer

Overvåkingsprogrammer har en sentral plass i arbeidet med dyrehelsen. I forbindelse med Veterinæravtalen ble en rekke overvåkings- og kontrollprogrammer etablert (OK-programmer). Dette var en kompensasjon for bortfallet av grensekontrollen mellom Norge og EU. Grunnlaget for OK-programmene er å ha en dokumentasjon av eget sikkerhetsnivå, bygget på pålitelig dokumentasjon. Muligheten til å ha et eget sikkerhetsnivå er hjemlet i SPS-avtalen (WHO).

Overvåkingsprogrammer står også sentralt i EUs nye regelverk for dyrehelse. Dette er spesielt knyttet til dokumentasjon av fristatus for visse sykdommer. Land som har fristatus, kan stille handelskrav. Regelverket definerer hvilke sykdommer vi kan ha fristatus for, vedlegg 4. Der Norge har slik fristatus, skal overvåking skje innen regelverkets rammer.

I tillegg til disse internasjonale forpliktelsene gjennomføres også en rekke nasjonale overvåkingsprogrammer i regi både av myndighetene og næringen. Disse programmene gir ikke

nødvendigvis muligheten til å stille handelskrav, men kan brukes som dokumentasjon f.eks. til videreføring av ordningen med oppfølging av levende dyr som innføres til Norge.

De ulike overvåkingsprogrammene er sentrale i bekjempelsen både av sykdommer som forekommer i Norge og for sykdommer som ikke er påvist i Norge. Det å lete etter sykdommer vi trolig ikke har kan være fristende å nedprioritere, når det blir knapt med ressurser. Men det er mange eksempler på at disse programmene er en god investering. Det å komme inn på et tidlig tidspunkt ved introduksjon av en smittsom dyresykdom vil spare utgifter i det lange løp.

Viktige tiltak:

- Bruke mulighetene EUs regelverk gir for fristatus for spesifikke sykdommer.
- Videreføre og utvikle dokumentasjonen gjennom overvåkingsprogrammene.
- Gjennomføre jevnlig risiko- og sårbarhetsvurderinger for å vurdere behovet for overvåkingsprogrammer og mulige alternativer.

Digitalisering

Digitalisering handler om å bruke teknologi til å fornye, forenkle og forbedre det daglige arbeidet. I utgangspunktet er digitalisering en samlebetegnelse for overgangen fra analoge, mekaniske og papirbaserte løsninger, prosesser og systemer, til elektroniske og digitale løsninger.

Mattilsynet har et generelt behov for å fornye sin digitale plattform. Dette vil også være et nødvendig grunnlag for arbeid med dyrehelseforvaltning, spesielt knyttet til kravene i det nye regelverket. Det er et særlig behov for å fornye tjenestene rettet mot eksterne aktører innenfor rapportering, registrering, søknadsprosesser e.l. I dag kan kvaliteten på denne tjenesten i seg selv være et hinder for å få inn relevant og viktig informasjon fra blant annet dyreeiere og veterinærer.

EUs nye regelverk stiller strengere krav til registrering av dyrehold og oversikt over forflytning av dyr. Et viktig mål er å vite hvor dyr befinner seg til enhver tid. Mattilsynet må tilpasse og oppgradere Husdyrregisteret i samsvar med dette. Flere funksjoner i Husdyrregisteret er integrert med ulike fagsystemer i husdyrnæringa. Det er derfor viktig å samhandle om dette for å sikre datakvalitet og brukernytte med å innføre ny identifikator.

Det er etablert offentlig privat samarbeid (OPS) i landbruket for å bidra til å øke næringens konkurransekraft og modernisere offentlig forvaltning i sektoren gjennom samhandling innen digitalisering. Samarbeidet er formalisert gjennom en samarbeidserklæring mellom de private aktørene og de offentlige etatene.

Viktige tiltak:

- Fornye/oppgradere Mattilsynets digitale plattform med særlig fokus på fornying av løsningene som tilbys eksterne parter.
- Sikre innfasingen av en ny identifikator som ivaretar alle aktørers behov.
- Videreutvikle det digitale samarbeidet mellom Mattilsynet, forvaltningsstøtten og husdyrnæringen basert på løsningene som i dag er etablert med sikte på forenklinger for brukerne, økt nytte og konkurransekraft.
- Utrede og avklare eierskap til helsedata.
- Sikre åpenhet om og deling av data om husdyrhelse som virkemiddel for bedre dyrehelse og smittebeskyttelse.

Veterinærdekning

Det er kommunene som har ansvar for veterinærdekningen i Norge. Det finnes i dag 160 vaktområder og rundt 750 veterinærer deltar i ordningen.

Budsjettet for denne vaktordningen var i 2020 på 170,3 millioner kroner. Dette er fordelt på 133,2 millioner kroner til vakttilskudd, 5,7 millioner kroner til administrasjon og 31,4 millioner kroner til stimuleringsstilskudd. Stimuleringsstilskuddet skal bidra til å sikre tilfredsstillende tilgang på tjenester fra dyrehelsepersonell i næringssvake områder og skal være et viktig bidrag til veterinærbetjening på dagtid.

I tillegg kommer tilskudd til veterinære reiser, som i 2021 hadde en ramme på 58,2 millioner kroner. Dette er et tilskudd til husdyrbruket, som administreres av de praktiserende veterinærene. Tilskuddet brukes for å utjevne forskjeller i husdyrproduzentenes kostnader til veterinære reiser.

Det ligger et betydelig potensial i en nasjonal vaktordning. Ordningen omfatter en stor gruppe veterinærer, som til sammen har omfattende erfaring med norsk husdyrproduksjon. Denne kompetansen er verdifull både med tanke forebyggende arbeid og i forbindelse med beredskap ved utbrudd av alvorlige smittsomme sykdommer. Det er også veterinærene som gjennom sine journaler besitter omfattende systematisert og detaljert kunnskap om det lokale sykdomsbilde.

Mattilsynet og Veterinærinstituttet har i dag en nasjonal beredskapsvakt som dekker 24/7 hele året. Et godt samarbeid mellom Mattilsynets vakt og den kommunale vaktordningen er viktig.

EUs nye regelverk har en ramme for obligatoriske veterinærbesøk. Regelverket stiller foreløpig ikke spesifikke krav til slike besøk. I Norge er det i dag et krav til avtale med veterinær i fjørfeproduksjon. Dyrevelferdsprogrammer med forslag om regelmessige veterinærbesøk er under etablering for flere produksjoner. Noen av disse er gjort obligatorisk, ved at deltagelse i dyrevelferdsprogram har blitt forskriftsfestet. God dyrehelse er en forutsetning for god velferd. Det vil være hensiktsmessig at dyrehelse og smittevern kan inkluderes i noen av de forskriftsmessige besøkene, og også kan gjennomføres samtidig med andre besøk i besetningen.

Viktige tiltak:

- Sikre en god, fungerende veterinærdekning og -vaktordning, 24/7 i hele landet.
- Sikre at alle veterinærene som deltar i vaktordningen har god kompetanse om alvorlige dyresykdommer, forebyggende arbeid og bekjempelse av sykdommer.
- Sikre at veterinærer som deltar kommunale vaktordninger inngår i den samlede beredskapen for alvorlige smittsomme husdyrsykdommer.
- Etableringen av et program for rekruttering og et system for nødvendig avlastning for veterinærer i distriktene bør etableres.

Oppfølging av innførte levende dyr og smitteførende gjenstander

Innførsel av levende dyr fra utlandet har vært liten i Norge i mange år. Det er flere grunner til dette, som avgiftspolitikken og det nasjonale avlsarbeidet for storfe, gris og småfe.

Innførsel av levende dyr representerer en stor risiko for å introdusere smittsomme sykdommer. For å kompensere for bortfallet av veterinær grensekontroll ble det laget en ordning for oppfølging av levende dyr som innføres. Dyrene isoleres på godkjent sted, der de blir testet for sykdommer norske husdyr er frie for, eller sykdommer som bekjempes nasjonalt og hvor status kan dokumenteres

gjennom nasjonale overvåkingsprogrammer. Brukt utstyr som importeres representerer også en betydelig risiko for å innføre med smittsomme agens fra andre land, dersom det ikke er behørig rengjort og desinfisert.

Viktige tiltak:

- Videreføre en tilpasset ordning for oppfølging av levende dyr og mulig smitteførende gjenstander som innføres til Norge.
- Gjøre opplysninger om innførte dyr tilgjengelig for oppfølging og rapportering.

Beredskap

God beredskap er avgjørende for å bekjempe smittsomme sykdommer. Beredskapsarbeidet bygger på fire grunnleggende prinsipper.

Ansvarsprinsippet sier at den organisasjonen som har ansvaret for et fagområde i en normalsituasjon også har ansvaret for nødvendige beredskapsforberedelser og for å håndtere ekstraordinære hendelser. For smittsomme husdyrsykdommer er dette Mattilsynet.

Likhetsprinsippet sier at den organisasjonen som opererer under kriser skal være mest mulig lik den som fungerer i det daglige.

Nærhetsprinsippet sier at kriser skal håndteres på lavets mulig nivå

Samvirkeprinsippet sier at myndigheter, virksomheter og etater har et selvstendig ansvar for å sikre et best mulig samvirke med relevante aktører og virksomheter i arbeidet med forebygging og krisehåndtering.

Mattilsynets organisasjon bygger på alle disse prinsippene. Mattilsynets administrative beredskapsplan utløses ved tilfeller, utbrudd, mistanke eller «grunn til å tro» at det forekommer en alvorlig smittsom sykdom. Alt etter alvorlighetsgrad kan hendelsen håndteres

- a) i linjen, som en del av Mattilsynets ordinære arbeid
- b) i forsterket linje
- c) på regionalt nivå med en region som koordinator
- d) en nasjonal hendelse.

Når situasjonen er så alvorlig at håndteringen i linjen ikke er tilstrekkelig settes det stab. Eksterne kontakter deltar i staben som liaisoner. Liaisoner kan være representanter for kunnskapsinstitusjonene, næringen og eventuelt større enkeltaktører. I tillegg kan andre myndigheter delta, med ansvar eller tilgrensende ansvar for hendelsen.

Kompetente kunnskapsorganisasjoner med kjennskap til norsk husdyrhold, diagnostikk og epidemiologi er av avgjørende betydning i en nasjonal beredskap. Veterinærinstituttet er den sentrale kunnskapsleverandør for nasjonal dyrehelseberedskap og har en sentral rolle i beredskapssituasjoner.

Beredskap for smittsomme dyresykdommer er en viktig oppgave også i husdyrnæringen. Alle aktørene har etablert ordninger for å håndtere hendelser raskt og effektivt. Systemer for å motta og håndtere varsler, koordinere ressurser og iverksette tiltak i egen organisasjon er på plass. Berørte aktører er avhengig av å være i direkte samhandling med Mattilsynet i beredskapssaker. Utover

dette har Animalia en liaison funksjon for koordinering av husdyrnæringen mot myndigheter og kunnskapsstøtten i saker som involverer flere aktører og der informasjonsbehovet er stort.

Alvorlige smittsomme sykdommer kan forekomme på tross av omfattende sikkerhetstiltak. Gode beredskapsplaner hos alle de involverte aktørene og godt samarbeid og koordinering er avgjørende. Trusselbildet vil endre seg over tid og det er viktig at planene tar høyde for nye trusler. Tilgang på tilstrekkelig personell i en krisesituasjon er viktig og i tillegg må nødvendig beredskapsutstyr være tilgjengelig og oppgraderes jevnlig.

En krisesituasjon vil stille store krav til diagnostikken, både med tanke på tilgang på diagnostiske metoder, kapasitet og logistikk.

Årvåkenhet er en viktig forutsetning for god beredskap. Mistenkelige tilfeller må meldes og håndteres i tråd med regelverket.

Det er viktig at beredskapsplaner øves med alle involverte parter. Dette kan være store øvelser og øvelser som konsentrerer seg om deler av beredskapen, f.eks. stabsøvelser, feltøvelser, varslingsøvelser, øvelser i forhold til håndtering av produkter og levende dyr.

Krisesituasjoner kan opptre på de forskjelligste måter. De kan føre til sterke reaksjoner både hos husdyreiere og hos publikum. Åpen og god kommunikasjon er avgjørende. Informasjonsbehovet under en krise er stort og står sentralt når raske og inngripende tiltak må gjennomføres. God kommunikasjon er avgjørende for å skape forståelse og tillit.

Praktiserende veterinærer, spesielt de som deltar i den kliniske veterinærvakten, har en nøkkelrolle i slik kommunikasjon gjennom daglig kontakt med dyreeiere og lokalsamfunn.

Viktige tiltak:

- Videreutvikle verktøy for digital samhandling i beredskapssituasjoner.
- Gjennomføre jevnlig øvelser som involverer alle parter/aktører.
- Arbeide for større forutsigbarhet for ledd utover i verdikjeden, inkludert proporsjonalitet med hensyn på produkthåndtering og konsekvenser, der regelverket krever tiltak i varestrømmen.
- Identifisere og vurdere flaskehals og mulige praktiske utfordringer i bekjempelsesarbeidet, som begrensninger i kapasitet hos Biosirk Norge AS.
- Systematisere erfaringene med håndtering av hendelser som grunnlag for løpende forbedringsarbeid.
- Vedlikehold av registre med kontaktopplysninger må prioriteres.

Spesielle husdyrproduksjoner

Et viktig tiltak for alle de spesielle husdyrproduksjonene er jevnlig kontakt mellom næringsorganisasjonene og sentrale myndigheter, som Mattilsynet og kunnskapsinstitusjonene Veterinærinstitutter og NMBU (Birøkt).

Tamrein

I 2019 var det 215.000 tamrein i Norge, 70 % av disse var i Troms og Finnmark. Det drives også reindrift i Nordland, Trøndelag, Møre- og Romsdal, Innlandet og Vestland. Det er ikke rapportert om utbrudd av noen alvorlige smittsomme sykdommer hos tamrein på lang tid. Ett nasjonalt overvåkingsprogram omfatter tamrein, skrantesjuka.

Driftsformen for rein er under endring. Dyrene føres mer enn før. I tillegg til dette medfører flytting mellom ulike årstidsbeiter, i kombinasjon med bruk av samlingsgjerdar, et smittepotensial. Større trafikk av turister i områder med villrein utgjør også en fare.

Viktige tiltak:

- Etablere Helsetjeneste for rein.
- Innføre utvidet sykdomsregistrering ved slaktning av rein for å sikre løpende helseovervåking.

Birøkt

I Norge er honningproduksjon fordelt mellom hobby- og næringsbirøkt. Ca. 1000 birøktere mottar årlig produksjonstilskudd til sin næringsbirøkt, og ca. 1500 mottar sukkerrefusjon for sine bifolk. Totalt har birøkterne ca. 55 000 bifolk, som er betegnelsen på et bisamfunn. De fleste bikubene finner vi på Østlandet, og langs kysten opp til Møre og Romsdal. Klimagrensen for honningproduksjon er stort sett den samme som for fruktproduksjon, men det finnes et fåtall birøktere også i Troms og Finnmark.

Honningbienes helsestatus i Norge er svært god sammenlignet med de fleste EU land. Dette skyldes en effektiv offentlig bekjempelse ved sykdomsutbrudd og sammen med en svært begrenset innførsel av avlsmateriale. Et større utbrudd av sykdommen Åpen yngelrøte ble påvist i Agder og Hedmark i 2010. Sykdommen har vært bekjempet med sanering og restriksjoner på forflytning.

Vandrebirøkt over landegrenser, det vil si at bifolk flyttes mellom land for å utnytte blomstring av spesielle planter, er en reell trussel for den gode helsen hos norske bier. Spesielt på kontinentet er flere sykdommer, som Norge er fri for, vanlig forekommende.

Viktige tiltak:

- Hindre vandrebirøkt fra utlandet.

Kameldyr

De første importene av kameldyr, ikke dyreparke medregnet, fant sted i 1998, da lama ble importert til landet. De første alpakkaene ble importert i 2004. Av kamelidene er det nå alpakka som dominerer, men det er også lama og noen få kameler i privat eie.

Det finnes ingen offisiell oversikt over antall kameldyr i Norge, men det antas å være rundt 2 000 alpakka og et noe lavere antall lama, fordelt på ca. 200 dyrehold. Dyreholdene er spredt over hele landet.

Søramerikanske kamelider, lama og alpakka, importeres fra mange ulike land der smittestatusen er dårligere enn i Norge. Kamelider kan få mange av de samme infeksjonssykdommene som storfe, småfe, hest og hjort og kan derfor utgjøre en risiko for introduksjon av smittsomme sykdommer som ikke finnes i Norge.

Viktige tiltak:

- Registrering av alle dyrehold med kameldyr.
- Gi informasjon om kravene som stilles til handel med dyr fra utlandet.

Oppdrettshjort

Hjorteoppdrett er en stor næring i flere land, i Norge er næringen relativ ny. Siden de første oppdrettene ble etablert på midten av 1980-tallet har Hjorteavlforening i dag 87 medlemmer. Over 90 % av farmerne er medlemmer i denne foreningen. Farmene finnes fra sør i Nordland og sørover. Størrelsen på farmene er i snitt på 20-25 morder. Kalvene slaktes 1 ½ år gamle, slik at en gjennomsnittsfarm kan ha rundt 100 dyr. Det finnes noen større farmer med opp mot 150 morder. Produksjonen har i de siste årene vært stabil, noen farmer har kommet til og andre har sluttet.

Norsk Hjortesenter er et nasjonalt kompetansesenter for hjort, vill eller i oppdrett.

Oppdrett av hjort er konsesjonspliktig. Dette reguleres av kommunene/miljømyndighetene. Kronhjort kan holdes over hele landet. Dåhjort er i utgangspunktet bare tillatt rundt Oslofjorden.

Produksjonen baserer seg på genetikk fra vill norsk hjort og dåhjort. For å unngå problemer med innavl bytter oppdretterne bukker mellom farmene og det hentes også inn ville bukker. Både flytting av dyr og innhenting av ville bukker krever tillatelse fra det offentlige. Det har ikke vært interesse for å hente inn avlsdyr fra utlandet. Strenge regler for forflytning av dyr har ført til at utveksling av avlsmateriale er vanskelig, spesielt for farmer i Nordland.

Hjorteoppdrett i Norge har ikke hatt store problemer med smittsomme sykdommer. I andre land har sykdommene tuberkulose og paratuberkulose vært utfordrende. Det har spesielt vært knyttet til import fra land som ikke har full kontroll på disse sykdommene. I Norge er de to sykdommene ikke påvist hos hjort. I dag skal selvdød oppdrettshjort og dyr som avlives undersøkes for tuberkulose. Etter funn av skrantesjuka hos villrein er oppdrettshjort inkludert i denne overvåkingen.

Andre mindre alvorlige sykdommer som munnskurv og ondartet katarrfeber kan overføres fra sau til hjort. Fellesbeite med både hjort og sau kan medføre en risiko.

Viktige tiltak:

- Registrering av alle farmer med oppdrettshjort.
- Unngå import av avlsdyr.
- Overføring av avlsdyr innenfor landes grenser må være mulig, men hensyn til dyrehelse må ivaretas.

Internasjonalt samarbeid

Internasjonalt samarbeide om dyrehelse, dyrevelferd og antibiotikaresistens er styrket i de siste tiårene. Sentralt i det internasjonale arbeidet er Verdens dyrehelseorganisasjon (OIE) og FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO). I tillegg er EU en viktig internasjonal aktør på disse områdene.

OIE, sammen med EuFMD, et samarbeidsorgan mellom EU-kommisjonen og FAO, har gjort en betydelig innsats for å bekjempe munn- og klauvsyke i hele verden. Flere land enn noensinne er fri for denne sykdommen gjennom vaksinasjon eller ved total utryddelse. OIE har også kjørt programmer i sine medlemsland for en rekke andre sykdommer og for tiden kjøres det programmer for å få kontroll på rabies og småfepest. I 2015 vedtok OIEs generalforsamling å etablere en database som gir årlige oversikter over bruken av antibiotika i verdens husdyrproduksjonen. Det ble på samme møte enighet om en strategi for å redusere problemene med antibiotikaresistens.

Det er et tett samarbeid mellom de Nordiske land når det gjelder dyrehelse, bruk av antibiotika og antibiotikaresistens. Norden har en god dyrehelse sammenlignet med de fleste andre land i verden. Det er allikevel forskjeller i status, noe som gir et godt grunnlag for å lære av andres erfaringer. I beredskapssituasjoner har også utveksling av personell være aktuelt. Danmark har i den sammenheng invitert til et tettere samarbeid og arbeidet med en bindende avtale mellom Danmark og Norge har startet opp.

Internasjonalt samarbeid handler ofte om rammene for handel. I den sammenheng er det viktig å påpeke at god dyrehelse sikrer høy kvalitet på produkter som stammer fra norske husdyr. Dette

omfatter både avlsprodukter, (avlssdyr, sæd og embryo), næringsmidler og biprodukter. Dette gir lettere tilgang til internasjonale markeder.

Viktige tiltak:

- Delta i relevante internasjonale fora.
- Utvikle det nordiske samarbeidet knyttet til bistand i beredskapssituasjoner.

Forskning og utvikling

Det er viktig at overvåking, kontroll og bekjempelse av sykdommer bygger på vitenskapelig kunnskap. Norsk husdyrproduksjon har sine særtrekk både med tanke på struktur, klima og sykdomsbilde. Mange av de sykdommene vi har søkelyset på er sykdommer som i mindre grad får oppmerksomhet i den internasjonale forskningen.

Rapporten KUNDYR utarbeidet av Veterinærinstituttet og NMBU for Norges forskningsråd, oppsummerer at det var 59 forskningsprosjekter i perioden 2012 til 2019, hvor tema var helt eller delvis relevant for dyrehelse.

KUNDYR peker på at det er kunnskapshull når det gjelder forskning på infeksjoner hos dyr. I utgangspunktet er det produksjonssykdommene som har størst fokus i Norge, problemstillinger som husdyrnæringen ønsker å få løst. Forskning innen dette området dekkes av FFL/JA, (Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter/ Forskningsmidler over jordbruksavtalen). Den mer grunnleggende forskningen på infeksjoner er det vanskeligere å få finansiert.

Viktige tiltak:

- Sikre finansiering av nasjonale forskningsbehov på dyrehelse.

Administrative og økonomiske konsekvenser

Det brukes i dag store ressurser i arbeidet med å beholde og bedre den gode norske dyrehelsen, både i det offentlige og i næringen. Vi har tidligere advart mot at den gode statusen kan bli en sovepute og at dette lett kan føre til nedprioriteringer og kostnadsutt.

Norge har investert i dyrehelse siden 1890, da det sivile veterinærvesenet ble etablert. Investeringene gjennom 130 år har kostet penger, men det er ingen tvil om at avkastningen har vært mye større og gitt en betydelig gevinst, både for mennesker og dyr, se referanser under vedlegg 5.

Det er viktig at de økonomiske rammene er forutsigbare. Dokumentasjonen gjennom overvåkingsprogrammer er en grunnmur for å dokumentere statusen for dyrehelsen her i landet og må utvikles i tråd med ny teknologi og nye farer som oppstår. Bekjempelse av sykdommer vil alltid være ressurskrevende og vil kreve kompetanse og tilstrekkelig med ressurser. I tillegg vil vi peke på de økonomiske rammene til den kommunale veterinærvakten, erstatningsordningene og utviklingen av gode offentlige digitale ordninger.

Den norske modellen har fungert bra og vi ser at det er muligheter til å utvikle denne videre. I en handlingsplan vil det være viktig å se på behovet for ressurser og hvordan disse kan brukes på en best mulig måte.

Vedlegg

1. Deltagere i styrings- og arbeidsgruppe
2. Oversikt over overvåkingsprogrammer kjørt i regi av Mattilsynet og Veterinærinstituttet i 2020
3. Oversikt over overvåkingsprogrammer kjørt i regi av næringen i 2020
4. Oversikt over hvilke sykdommer det kan søkes om fristatus for i EUs nye dyrehelserregelverk
5. Referanser for gevinsten ved å bekjempe smittsomme sykdommer

Vedlegg 1.

Arbeidsgruppe

Organisasjon	Deltagere
Mattilsynet	Prosjektleder Kristina Landsverk
Norges Bondelag	Anja Fyksen Lillehaug
Norsk Bonde og Småbrukarlag	Kristin Sørheim
Veterinærinstituttet	Jorun Jarp
ANIMALIA	Nina Svendsby, Synnøve Vatn og Helga Odden
Den Norske Veterinærforening	Ellef Blakstad
Nortura	Ingrid Melkild
KLF	Ida Mathisen
TINE	Dag Lindheim
Mattilsynet	Solfrid Aamdal
Mattilsynet	Julie Grimstad

Styringsgruppe

Organisasjon	Deltagere
Mattilsynet	Leder Karen Johanne Baalsrud, fra oktober 2020 Anne Marie Jahr
Norges Bondelag	Birte Usland, fra september 2020 Bodhild Fjelltveit
Norsk Bonde og Småbrukarlag	Olaf Godli
Veterinærinstituttet	Merete Hofshagen
ANIMALIA	Ola Nafstad
Den Norske Veterinærforening	Marie Modal
Nortura	Hanne Steen
KLF	Ida Mathisen
TINE	Anne Cathrine Whist, fra august 2020 Gunnar Dalen

Vedlegg 2.

Offentlige overvåkingsprogrammer, 2020

Storfe	
Obligatoriske programmer	Kugalskap (BSE) og Salmonella
Fristatus/tilleggsgarantier	Infeksiøs bovin rhinotrakeitt Infeksiøs pustuløs vulvovagenitt (IBR/IPV), Enzootisk bovin leukose (EBL), Brucellose*, Tuberkulose
Nasjonale programmer	Bovin virus diare (BVD), Paratuberkulose
Nasjonal kartlegging	Mykoplasma bovis
Småfe	
Obligatoriske programmer	Skrapesjuka (TSE)
Fristatus/tilleggsgarantier	Brucellose
Nasjonale programmer	Lentivirus (Mædi, sau og CAE, geit), Ondartet fotråde, Paratuberkulose geit og kameldyr og Skabbmidd hos kameldyr
Svin	
Obligatoriske programmer	Salmonella
Fristatus/tilleggsgarantier	Pseudorabies (AD)
Nasjonale programmer	Smittsom gastroenteritt (TGE), Infeksjon med porcint respiratorisk coronavirus (PRCV), Porcint respiratorisk og reproduksjonssyndrom (PRRS), Influensa, Porcin epidemisk diare (PED), Dyreassosiert MRSA
Fjørfe	
Obligatoriske programmer	Salmonella, Fugleinfluensa, Mykoplasma, Newcastle sjuka (ND)
Nasjonale programmer	Salmonella, Aviær rhinotrakeitt (ART) kalkun, Infeksiøs laryngotrakeitt (ILT)
Bier	
Nasjonale programmer	Åpen yngelråde
Vilt	
Obligatoriske programmer	Skrantesjuka (TSE), Fugleinfluensa villfugl, Revens dvergbendelorm
Nasjonale programmer	Tuberkulose, Helseovervåking villsvin, Helseovervåkingsprogrammet for hjortevilt og moskus (HOP)

* Prøvene undersøkes også for Schmallenberg, *Coxiella burnetii* (Q-feber) og *Neospora caninum*

Vedlegg 3.

Næringens overvåkingsprogram og andre registreringer av smittsomme sykdommer

Storfe

Kontrollprogram for virussjukdommene Bovint Respiratorisk Syncytialvirus (BRSV) og Bovint Coronavirus (BCoV)

[BRSV og BCoV - kontrollprogram - hvorfor? \(animalia.no\)](http://animalia.no)

Klauvhelsestatus – Digital dermatitt

Dokumentasjon i forbindelse med livdyromsetning

Streptococcus agalactiae – «smittsom mastitt»

PCR-analyse utføres på speneprøver ved Tine Mastittlaboratoriet i Molde

Småfe

Antistoffer mot CAE, byllesjuka og paratuberkulose hos geit

5 årlige testinger av tankmelk ved TINE Mastittlaboratoriet i Molde

Svin

Mykoplasma hyopneumoniae – Smittsom grisehoste

Fjørfe

Handlingsplan mot campylobacter

Samarbeid mellom næring, Veterinærinstituttet og Mattilsynet. Regelmessig innsending av prøver, deling av analyseresultat og tiltak ved påvisning.

Overvåkingsprogram rød hønsemidd, konsumeggghøns, samt oppal

Overvåkingsprogram koksidier, kalkun

Overvåkingsprogram ESBL, slaktekylling

Prøvetaking av rugeegg- og livdyrimporter, samt norske rugeeggflokker. Noe av dette inngår i Normvet, når det er «fjørfeår».

KIF importprogram

Tilleggsprøvetaking utover de offentlig pålagte undersøkelsene: IBV, IBDV, *Mycoplasma synoviae* og ARTV. Disse er det en viss risiko for at kan introduseres til Norge. Viktig grunnlag for risikovurdering og håndtering.

Screeningprosjekter ved behov, for eksempel for spolorm eller IBDV.

Vedlegg 4.

Oversikt over hvilke sykdommer det kan søkes om fristatus for i EUs nye dyrehelseregelverk

Storfe og småfe	Brucellosis (<i>B. abortus</i> , <i>B. melitensis</i> and <i>B. suis</i>)	Brucellose
Storfe og småfe	Mycoplasma tuberculosis complex (<i>M. bovis</i> , <i>M. caprae</i> , <i>M. tuberculosis</i>)	Tuberkulose
Pattedyr	Rabies	Rabies
Storfe	Bovine rhinotracheitis/infectious pustular vulvovaginitis	IBR/IPV
Storfe	Bluetongue (serotypes 1-24)	Blåtunge
Storfe	Bovine viral diarrhoea	Bovin virusdiaré
Storfe	Enzootic bovine leukosis	Enzootisk bovin leukose
Svin	Aujeszky's disease	Pseudorabies
Rev	<i>Echinococcus multilocularis</i>	Ekinokkose
Honningbier	Varroosis (<i>Varroa</i> spp.) *	Varroainfeksjon

* Her er det en region med fristatus i EU, Åland. Sykdommen forekommer i Norge og ble oppdaget for første gang i 1993. Det er i dag ikke noe mål at Norge skal bli fri for denne sykdommen.

Vedlegg 5.

Referanser for gevinsten ved å bekjempe smittsomme sykdommer

Generelt

[Risikovurdering knyttet til myndighetenes ansvar for å bekjempe sykdommer hos landdyr - Vitenskapskomiteen for mat og miljø \(vkm.no\)](#)

Blåtunge

[Blåtunge i Norge - status og risikovurdering per 15.mai 2009 \(vetinst.no\)](#)

Bovin virus diare

Estimation of the probability of freedom from bovine virus diarrhoea virus in Norway using scenario tree modelling.

Norström M¹, Jonsson ME², Åkerstedt J³, Whist AC⁴, Kristoffersen AB⁵, Sviland S⁶, Hopp P⁷, Wahlström H⁸.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25037848>

Influence of new infection with bovine virus diarrhoea on udder health in Norwegian dairy cows.

Waage S. Preventive Veterinary Medicine 2000; 43 (2): 123-35.

<http://europepmc.org/abstract/med/10673059>

Ten years of bovine virus diarrhoea virus (BVDV) control in Norway: a cost-benefit analysis.

Valle PS, Skjerve E, Martin SW, Larssen RB, Østerås O, Nyberg O. Preventive Veterinary Medicine 2005; 72 (1-2): 189-207.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/16213612>

Husdyr-MRSA

[Spredningsmodell og samfunnsøkonomisk analyse av tiltak mot LA-MRSA \(vetinst.no\)](#)

Paratuberkulose

The Norwegian Healthier Goats programme--a financial cost-benefit analysis.

Nagel-Alne GE, Asheim LJ, Hardaker JB, Sølverød L, Lindheim D, Valle PS. Prev Vet Med 2014; 114 (2): 96-105

[https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/?term=Nagel-Alne+GE%2C+Asheim+LJ%2C+Hardaker+JB%2C+S%3%B8lver%3%B8d+L%2C+Lindheim+D%2C+Valle+PS.+The+Norwegian+Healthier+Goats+programme--a+financial+cost-benefit+analysis.+Prev+Vet+Med+2014%3B+114+\(2\)%3A+96-105](https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/?term=Nagel-Alne+GE%2C+Asheim+LJ%2C+Hardaker+JB%2C+S%3%B8lver%3%B8d+L%2C+Lindheim+D%2C+Valle+PS.+The+Norwegian+Healthier+Goats+programme--a+financial+cost-benefit+analysis.+Prev+Vet+Med+2014%3B+114+(2)%3A+96-105)

Economic implications of the introduction of paratuberculosis in cattle in Iceland

https://www.atvinnuvegaraduneyti.is/media/Acrobat/150909-Dadi-Economic-implications-of-paratuberculosis-in-Iceland_Jul14.pdf

Invited review: The economic impact and control of paratuberculosis in cattle

A B Garcia¹, L Shalloo²

[Invited review: The economic impact and control of paratuberculosis in cattle - PubMed \(nih.gov\)](#)

PRRS

Emergence of Porcine Reproductive and Respiratory Syndrome in Sweden: Detection, Response and Eradication

U. Carlsson, P. Wallgren, L. H. M. Renström,, A. Lindberg, H. Eriksson, P. Thorén, L. Eliasson-Selling, N. Lundeheim, E. Nörregard, C. Thörn, M. Elvander

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1865-1682.2008.01065.x/full>

Innførsel av levende dyr

En risikovurdering av import av levende storfe til Norge fra Sverige, Danmark, Nederland, Frankrike, Storbritannia, New Zealand og Canada, [En risikovurdering av import av levende storfe til Norge fra Sverige, Danmark, Nederland, Frankrike, Storbritannia, New Zealand og Canada \(vetinst.no\)](#)